

Saim Uysal

Çin modelinin başarı şansı yok

Son günlerde hükümet yetkilileri sürekli bir “Çin Modeli” kalkınma programı yürüttüklerini, bu politikalarla cari açığın fazla vermeye başlayacağını, böylelikle fiyat istikrarı sağlanacağını beyan ediyorlar. Yazılı ve görsel medyada da bazı iktisatçı ve ekonomist geçinenler de ciddi ciddi izlenen ekonomi politikasının bir “Çin Modeli” olduğu konusunda tartışma yürütüyorlar. Bu konudaki görüş ve değerlendirmelerimize geçmeden önce Çin Modelinin ne olduğu konusunda, bazı belirlemeler yapmakta yarar var.

Çin modelini sadece ulusal paranın değerini düşük tutup ucuz iş gücü ile ihracat artışı yaratıp büyüme sağlanması ve dış ticaret fazlası vererek verilmesi şeklinde basit bir şekilde değerlendirmek çok yanlış olur. Bu sadece modelin bir parçası. Zaten dünyada ucuz ve bol iş gücü olan birçok ülkede bu sıçrama gösterilemedi. Çin’de yaratılan bu başarılı modelin büyüklüğünü 40 yıl öncesi ile bugüne ait rakamları karşılaştırdığımızda açıkça görebiliyoruz. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH 40 yıl önce Çin’de 184 dolar iken bugün 10.511 doları geçti. Bu sürede ABD de 10.000 dolardan 63,358 dolara, ülkemizde ise 1500 dolardan 2013 yılında 12,582 dolara çıkmasına rağmen daha sonra birbiri peşi sıra yapılan ekonomik ve siyasi hatalar zinciri sonrasında ancak 8610 dolara gelebildik. Ülke olarak orta gelir tuzağından bir türlü çıkmıyoruz. Çin, orta gelir tuzağını bu sürede atlamış olması bir yana satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük ekonomik büyüklüğüne ulaştı. Son 20 yılda Çin ekonomisi tam 77 kat büyüdü. Bu büyümenin arkasında yatan; uzun vadeli programlar uygulanması, devlet ve aile kültürünün binlerce yıl öncesine dayanan olumlu özelliklerinin komünist dönemde bile

kaybedilmemesi, uzak görüşlülük ve hatalardan ders çıkarması gibi göz ardı edilen unsurlar. 2006 yılında yapılan G-20 toplantısında sürdüreceği büyüme politikasının dayanaklarını Çin şöyle açıklamıştı; Dijital ekonomiye, inovasyona ve yeni sanayi devrimine odaklanılacak, karbon bazlı büyümeye ağırlık verilecek, iklim değişikliği ile sağlık konularında yoğunlaşılacak.

Çin ile ülkemizdeki ekonomik yapıların özellikleri o kadar farklı ki bu söylemi dile getirenler söz konusu farklılıkların farkında olmadan, bilgi sahibi olmadan fikir sahibiymiş gibi tartışma ortamına giriyorlar. Ör: Çin'de tasarruf fazlası var, bizde açığı. Çin'de ekonomisinin büyüklüğünden kaynaklanan ölçek ekonomisi hakim, bizde böyle bir şey söz konusu değil. Çin sürekli dış ticaret fazlası veren bir ülke biz ise sürekli açık veriyoruz. Birkaç aydır dış ticaret açığının azalması bunu değiştirmiyor. Ayrıca totaliter bir yönetim söz konusu. İnsan Hakları (Ör; Uygurlara yapılan ırkçı zulümler gibi) ve demokrasinin olmayışı bu tür politikalara imkan ve başarı şansı tanıyor. Çin dünyanın en büyük nüfusu. 1978 yılında başladıkları yapısal reformları sonuçlandırarak kapitalist dünya ile adaptasyonunu tamamladı, bu süreçte kapitalist dünya Çin'e know-how ve teknoloji transferlerini hızlandırarak önemli bir katkıda da bulundu. Ülkemiz 2013 sonrası bir dizi ekonomik hatalar zincirinin sonuçları ile boğuşmaya devam ediyor. TL tarihi en düşük seviyelerinde. Reel kur efektif endeksi 54'lere düştü. Negatif reel faiz yüzde6'ları geçti. İç ve dış risklerimizin artması sonucu CDS'lerimiz 2021 yılında 489 a geldi. Enflasyonumuz TÜİK'e göre yüzde 21.31, ENAG'a göre ise yüzde 58,65. İsrarla yapılan faiz indirimleri ile uzun vadeli borçlanma faizlerimizi arttırırken aynı anda kısa vadeli piyasa faizini dahi arttırma başarısı göstererek tarihe geçtik. TL 2021 yılbaşına göre yüzde 80'lerin üstünde değer kaybetti. Milli paramızın değer saklama ve ölçme fonksiyonları adeta yok oldu. Dolarizasyon hızla arttı. Kur şoku ve ÜFE-TÜFE farkı (yüzde 33'lerde) 2022'nin ilk yarısında enflasyonu daha da yükseltecek. FED'in sıkılaştırma politikasını öne alması ile beraber küresel koşulların olumsuz etkileri de söz konusu olacak.

Türkiye'de 1980 ihtilali sonrası Çin modeline benzer bir programla ihracat arttırılmış fakat enflasyon ve fiyat istikrarı konusunda hiçbir mesafe alınamamıştı. Özetle Çin ile ülkemizin ne ekonomik (tasarruf, ticaret fazlası, ölçek ekonomisi ve totaliter yönetim gibi) özellikleri ne de çalışma kültürü, yönetişimsizlik, verimlilik, uzun vadeli programlar

yapamayışımız, hatalardan ders almayıışımız, yaz- boz tahtasına dönen deneme-sınama politikalarından vazgeçmeyiışımız hasılı hiçbir özelliğimiz birbirine benzemiyor. Sadece uygulanan yanlışlıklardan bir oyana bir buyana savrulmalar sonucu model söylemleri ile kendimizi kandırıyoruz. Ortada ne model ne de bir program var. Zira programlar ekonomik paydaşlarla konsensüs yaratılarak yapılır.

BBC'de yer alan bir haberde Çin ekonomi uzmanı Yukon Huang "Çin'in geçmişinin ve ekonomik tecrübelerinin Türkiye ile hiçbir ilgisi olmaması dolayısıyla bu modelin başarı şansı olmadığını" açıkladı. Eğer bu politikalarda ısrar edilirse orta ve uzun vadede refah sağlanamaz, yoksulluk, gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikler artar, içeride yoksuldan varsıla, aşırı ucuzlayan fiyatlar yoluyla varlıklarımızın yok pahasına el değıştirmesi sonucu içeriden dışarıya da servet transferine neden olur ve fakirleşme sürecimiz devam eder borçlarımızı arttırmakla kalırız.